

Dames en heren,

Een goede preek kent drie punten. Ellende, verlossing en dankbaarheid. Mijn preek kent er vier, maar dat zult u zo wel merken.

Ik begin met de ellende.

Na een doodsstrijd van vele jaren werd de kerk van Garsthuizen in 2015 gesloopt. Je zult maar inwoner van Garsthuizen zijn. Eeuwenlang had je de status van kerkdorp en nu woon je in een gehucht. Het verlies van de kerk doet pijn.

Dat maakt dat ik vanmiddag toch wel met gemengde gevoelens naar Oldenzijl ben gereden. Immers, de één zijn sloop, is de ander zijn orgel.

Dan de verlossing.

Na de sloop verhuisde de kerkklok van Garsthuizen naar de Algemene begraafplaats.

Daar hangt zij nu in een nieuwe klokkenstoel. Voor een ieder zichtbaar.

Het kerkhof is het jongste kerkhof zonder kerk in de provincie Groningen. En daarmee zeker een bezienswaardigheid.

Het orgel werd gered en heeft zojuist een nieuw leven gekregen in deze kerk.

Dan de dankbaarheid.

De nieuwste geschiedenis is vandaag begonnen. Met plaatsing en ingebruikname van het Van Oeckelenorgel eindigt de 2^e druk van mijn boek over de Nicolaaskerk van Oldenzijl. Ik ben blij dat het mag verschijnen.

Met de Stichting Oude Groninger Kerken gaat het goed. Ze is 50 jaar worden.

De directeur gaat met pensioen en het aantal kerken is gegroeid naar maar liefst 93.

Menig commercieel bedrijf zou er trots op zijn.

Je zou kunnen zeggen dat onder leiding van Peter Breukink er een nieuw soort bisdom is ontstaan. Een bisdom zonder pastoors maar met plaatselijke commissies. En dan zijn er ook nog vrije kerken, zoals de Stichting Nicolaaskerk in Oldenzijl. Zonder pastoor maar met een bestuur. Het feit dat al die kerken bewaard zijn gebleven is een reden voor dankbaarheid.

En dan nu punt 4. Ik draai de spreekwoordelijke zandloper nog even om en doe een beroep op uw zitvlees.

De groei in het aantal kerken bij de Stichting Oude Groninger kerken betekent ook dat het met De Kerk niet goed gaat. De ontkerkelijking in de provincie Groningen gaat hard. God verdwijnt uit Groningerland.

En eerlijk gezegd, dat verdriet mij wel.

Hoe anders was het 800 jaar geleden? De 13de eeuw was Gods gouden eeuw. Wat zijn er toen veel Groninger kerken gebouwd.

Het ging economisch goed. Er werd geïnnoveerd. De herontdekking van baksteen leidde tot de bouw van vele steenhuizen en kerken.

Een van die kerken was de Nicolaaskerk van Oldenzijl. Een juweeltje in baksteen.

Wanneer deze kerk precies is gebouwd, weten we niet. Ergens in het 1^e kwart van de 13de eeuw. Stelt u zich nou eens voor, dat dit in het jaar 1219 was.

Ik neem u in gedachten graag mee terug in de tijd, naar het jaar 1219.

Oldenzijl is een agrarisch dorpje met veel veeteelt. De boerderijen liggen op huiswieren verspreid in het landschap. Om in Oldenzijl te komen moest je over modderige kleiwegen. Vaak lopend. Maar, als je meer geld had, dan ging je te paard.

Vanuit het westen waren er twee wegen. De Zuiderweg vanuit Eppenhuisen en de Noorderweg vanuit Zandeweer.

Met Zandeweer was er een bijzondere band op het gebied van de rechtspraak.

Toentertijd waren er 3 boerderijen in Oldenzijl die belangrijk waren.

Ook liep er een pad vanuit Uithuisen over een oude dijk naar het baalkje, de vonder over het Meedstermaar, en vandaar over het Baalkjepad naar Oldenzijl. Ook vanuit Uithuizermeeden liep er een pad dwars door het land naar dezelfde vonder. Openbare verlichting was er in die tijd nog niet. De Oldenzijlsters gingen met de kippen op stok en er weer af.

De mensen woonden bij de Oldenzijl. De oude, inmiddels verdwenen sluis in het Meedstermaar. Een aantal jaren eerder was er een nieuwe sluis gebouwd, in de dijk op het oostelijk gelegen nieuwe land. Ostra nija landa!

Het is 29 november 1219, het is bijna Sinterklaas.

De inwoners van Oldenzijl zijn best een beetje zenuwachtig.

Wat is er namelijk aan de hand?

De wijbisschop, de hulpbisschop van de bisschop van Munster komt om de zojuist gereedgekomen nieuwe kerk in te wijden.

De wijbisschop heeft de afgelopen nacht geslapen in het klooster te Rottum.

En nu is hij met zijn gevolg onderweg naar Oldenzijl.

Alle dorpsbewoners hebben zich verzameld bij de kruising Noorderweg-Zuiderweg-Oldenzijlsterweg om de wijbisschop te verwelkomen.

Vooraan staat de familie Aylbada. Zij zijn de bewoners van de boerderij en het steenhuis dat pal ten oosten van de kerk staat. Het is een invloedrijke familie. Ze hebben maar liefst vijf boerderijen met steenhuisen in Uithuisen, Uithuizermeeden en Oldenzijl. De Menkemaborg (die in 1400 geheel werd verwoest) is de grootste en belangrijkste.

Het is vooral dankzij deze familie, deze grootgrondbezitter, dat de kerk van Oldenzijl er is gekomen. Samen met andere eigenerfde boeren hebben ze het geld en de landerijen geschonken om de bouw van de kerk en de pastorie mogelijk te maken.

De oude heer Aylbada was er speciaal voor naar Munster gereden om de bisschop om toestemming te vragen.

Naast de familie Aylbada staat de pastoor. Zijn benoeming is kort daarvoor door de bisschop van Munster goedgekeurd. De komende nacht zal de wijbisschop bij hem in de nieuwe pastorie slapen, hier schuin tegenover de kerk.

Achter de familie Aylbada en de pastoor staan de eigenerfde boeren, de neringdoenden en de arbeiders.

Het was een standenmaatschappij.

“Ik zai hom, ik zai hom”, roept een jongetje als hij in de verte de wijbisschop, gezeten op een paard, aan ziet komen.

En ja, even later rijdt de wijbisschop, gezeten op een witte schimmel Oldenzijl binnen.

Na begroetingen over en weer, gaat het hele gezelschap in een stoet richting de kerk.

De pastoor en de oudste Aylbada lopen voorop. Daarna volgt de wij-bisschop en zijn gezelschap. Tot slot de overige dorpsbewoners, in volgorde van belangrijkheid. Eerst de boeren, dan de neringdoenden en tot slot, op klompen, de arbeiders.

De grote torenklok die in de vrijstaande kloktoren hangt, begint te luiden. De klok is de eerste en daarmee de oudste in Groningerland (hij hangt nu in Warfhuizen). De dorpsbewoners zijn er maar wat trots op.

Wat een prachtig geluid, op deze stille herfstdag in Oldenzijl.

Via de houten brug over de kerkegracht, loopt het gezelschap in een processie zeven maal rond de kerk, waarna de mannen via de zuideringang en de vrouwen via de noorderingang de kerk binnen gaan. De vrouwen gaan aan de noordkant staan en de mannen aan de zuidkant. Banken waren er toen niet.

De wijbisschop doet zijn kazuifel om, pakt zijn wij-kwast en loopt als laatste al zwaaiend met kwast en water door de haag van mannen en vrouwen de kerk binnen.

Hij kijkt vol verbazing om zich heen.

Wat een prachtige kleine kerk is dit.

Hij ziet onmiddellijk de overeenkomsten in bouwstijl met het klooster van Rottum waar hij de nacht heeft doorgebracht.

Dat is niet zo verwonderlijk, aangezien bouwlieden die bij de bouw van het klooster betrokken waren, ook zijn ingezet bij de bouw van de Oldenzijlster kerk. Dat is hem door zowel de abt van Rottum als de heer Aylbada van het steenhuis verteld.

Hij kijkt omhoog en ziet dat het schip van de kerk vier prachtige gewelven heeft. Het zijn kruisgewelven met ronde ribben, helemaal gemaakt van baksteen.

Het apsisgewelf heeft de vorm van een halve koepel.

Hij kan een glimlach niet onderdrukken wanneer hij in het koorgewelf een op de kop gehangen papaver ziet.

Opium voor het volk. De bouwlieden hadden wel humor.

Bij de rondgang over het kerkhof was hem al opgevallen, dat de apsis rijk gedetailleerd is. Twee rijen spaarvelden boven elkaar. Beneden zeven, het getal van de volheid, en boven in de zeven velden drie vensters, voor hem een teken van de drie-eenheid. Vader, Zoon en Heilige Geest.

Ook zag hij dat het middelste kraagsteentje boven het meest oostelijke venster het gezicht van een mens heeft.

Hij kijkt om zich heen en ziet het gezicht van de bouwmeester. Wat lijkt die man op dat gezicht op dat kraagsteentje...

Verder is hij bijzonder verrast door de sierlijke baksteen kapiteeltjes op de dubbele zuilen in de apsis. Ook zijn er liturgische nissen en in de zuidwand is zelfs een zitplaats voor de pastoor gemaakt.

In de westelijke spitsboog-spaarvelden ziet hij roosvensters, waardoor het licht valt op de twee zijaltaren. Het noordelijke zijaltaar is het Maria altaar. Het zuidelijke altaar is op naam gesteld van een hem onbekende heilige.

Hij ziet dat de kerk aan de noord- zuidzijde vier hooggeplaatst rondboogvensters heeft. Ze hebben rondstaven aan de buitenkant en trappetjes aan de binnenkant.

Verder valt hem op dat de gordelboog, dat is de boog tussen het derde en het vierde gewelfvlak, gedragen wordt door muurpijlers met een stevig basement en zeer rijk vormgegeven kapitelen in klassieke bladmotieven. Deze gordelboog vormt de overgang tussen schip en koor en wordt daarom ook wel triomfboog genoemd. Hij herinnert ons aan de triomferende Christus. Wie goed kijkt, ziet dat de kapitelen een combinatie zijn

van natuursteen en baksteen. Met andere woorden, de steenbakkers hebben de natuurstenen gebruikt als voorbeeld voor de baksteen.

De bisschop kijkt naar links en ziet midden in het westelijk deel van de kerk een groot stenen doopvont staan. Het is een doopvont uit Bentheim waarin kleine baby's geheel ondergedompeld konden worden.

De bisschop loopt naar hoofdaltaar, centraal op het kleine koor en oliet het altaarblad met de vijf wonden van Christus. Ook zalft hij de 12 kruisen op de muren van de kerk. Ze verwijzen naar de 12 leerlingen van Jezus.

De bisschop legt de mensen uit dat door het oliën van het altaar en de zalving van de kruisen op de muren, de kerk nu de status heeft van woonhuis van God. In dit huis van samenkomst mag gevierd worden. Maar er is ook gelegenheid voor stilte voor de mensen die willen bidden.

De kerk is gebouwd van stenen, en staat daarmee symbool voor ons mensen, die als levende stenen aan de kerk bouwen.

Daarna onthult hij het retabel, met daarop een afbeelding van de heilige Nicolaas met taferelen uit zijn leven. Sint Nicolaas, zo verklaart hij plechtig, zal tot aan de voleinding der tijden, de schutspatroon van deze kerk zijn.

De bisschop vertelt dat de heilige Nicolaas een bijzondere plek inneemt in de harten van de mensen. Toen Nicolaas als jonge man wees werd, verdeelde hij het fortuin van zijn ouders onder de armen en ging het klooster in.

We zien hem op het retabel afgebeeld als een bisschop met mijter en staf, in misgewaad.

Wie echter goed kijkt, ziet dat de heilige Nicolaas geen baard heeft.

Zijn helpers waren wit. Zwarte pieten bestonden toen nog niet.

De uitstraling van Sint Nicolaas is tot op de dag van vandaag groot, zeer groot. Over hem bestaan vele legenden. Zo is er het verhaal van een edelman met drie jonge ongehuwde dochters. Omdat de edelman financieel aan lager wal was geraakt, had hij geen bruidsschat om aan zijn dochters mee te geven.

U begrijpt, de dames, hoe schoon ook, waren geen aantrekkelijke partij voor rijke mannen.

Op een avond toen het donker was, wierp Sint Nicolaas drie goudklompjes, die hij in een zak met zich mee voerde, door het venster naar binnen en zie de meisjes konden trouwen!

Ja, Sint Nicolaas, zijn uitstraling is groot!!

Welnu, ik heb in mijn zak drie boeken meegenomen.

Eén voor de heer Breukink als dank voor zijn grote inzet gedurende vele jaren voor onze prachtige Groninger kerken. En als herinnering aan deze bijzondere dag in Oldenzijl. Eén voor de vertegenwoordigers uit Garsthuizen. Het is immers hun orgel dat nu in Oldenzijl staat. En één voor Marien Bugel voor al zijn inzet voor de Nicolaaskerk in de afgelopen jaren.

Oldenzijl. Hier begint de wereld in kleuren en lijnen van baksteen.

Hier jubelt het orgel een nieuw gezang. Hier is de uitstraling van Sint Nicolaas groot.

Oldenzijl, 29 november 2019, Teun Juk.